

Управління культури
Сумської обласної державної адміністрації
Комунальний заклад Сумської обласної ради
"Сумська обласна бібліотека для дітей"

Все задумано мудро в природі

Методичні рекомендації бібліотечним фахівцям з
екологічного виховання користувачів-дітей в рамках
десятиліття відновлення екосистеми

Суми
2021

**Управління культури
Сумської обласної державної адміністрації
Комунальний заклад Сумської обласної ради
"Сумська обласна бібліотека для дітей"**

Все задумано мудро в природі

**Методичні рекомендації бібліотечним фахівцям з
екологічного виховання користувачів-дітей в рамках
десятиліття відновлення екосистеми**

**Суми
2021**

Все задумано мудро в природі : методичні рекомендації бібліотечним фахівцям з екологічного виховання користувачів-дітей в рамках десятиліття відновлення екосистеми. // КЗ СОР "Сумська обласна бібліотека для дітей"; укладач Л.Б. Драніченко, О.В. Ругаль. – Суми, 2021. – 32 с.

Методичні рекомендації стануть у нагоді бібліотечним працівникам та організаторам дитячого читання при проведенні заходів з екологічного виховання дітей, формування у них екологічної поведінки, бережливого та дбайливого ставлення до навколишнього середовища.

Склала

Відповідальна за випуск
Комп'ютерний набір
Комп'ютерна верстка
Тираж 5 прим.

Драніченко Л.Б.
Ругаль О.В.
Тогобіцька Л.М.
Ругаль О.В.
Ємельяненко Т.М.

*Кожна рослина, дерево, пташина –
то все чудова наша Україна.
Наше завдання – зберегти природу,
Для мене, тебе і всього народу.*

Ми всі – діти Природи. Усім, що маємо, завдячуємо їй. Вона звіку мудра! Немає нічого величнішого від неї, дбайливої покровительки всього суцього на землі. Недарма наші предки казали: «Бережіть природу для людського роду: її подих – Божий дух».

Природа воістину зроду-віку мудра, творець найбільших благ на землі. І ніщо не буває в ній випадкового – усе має свою закономірність. І листочок із дерева не впаде без її відома, і квітка не розквітне без її чародійств. Сила-силенна всіляких див у природі.

Важливо з самого дитинства вчитися розуміти і бачити красу її, впізнавати рослини, дерева і кущі «в обличчя», бути здатними читати «зелену книгу» довкілля.

Любов до рідної землі та її природи – поняття нероздільні, і починається вона з того куточка, де людина народилася, живе і працює. Хто, як не бібліотекарі, допоможуть дітям побачити і зрозуміти цей прекрасний світ, визначити свою позицію у взаємовідносинах з природою. Саме бібліотекар за допомогою книги допоможе дитині дізнатися, що на лузі росте не просто трава, а лікарські рослини; що спів солов'я відрізняється від співу зяблика або великої синиці – бо книга природи відкрита для всіх, але по справжньому доступна лише тим, хто може зрозуміти її мову. Завдання бібліотекарів – не лише пояснити дитині, чому небо блакитне, а трава зелена, треба навчити цінувати природу та гарно спілкуватися з нею, оберігати природні ресурси, усвідомлювати наслідки своєї діяльності для довкілля. *«Жити щасливо й жити у злагоді з Природою – одне й те ж»*, – писав римський мислитель Анне́й Лу́цій Сенека.

Пропонуємо вам форми та назви заходів, які можна використати в своїй роботі з екологічного виховання юних користувачів бібліотеки:

- екороздум «Простягаємо руки природі, щоб з нею жити в згоді»;
- літературна подорож «Шлях до зеленої аптеки»;
- екоекскурс «Глобальні проблеми планети Земля»;
- конкурс екологічного плакату «Захищай! Примножуй! Бережи!»;
- диспут «Що є джерелом забруднення атмосфери?»;
- конкурс фотоетюдів «Будь природі другом»;
- бесіда-застереження «Землянам – чисту планету»;
- екологічна гра «Наша планета – живий світ»;
- екологічний барометр «Живої природи душа промовляє»;
- екомандрівка «Придивись, який він гарний, світ, в якому ти живеш»;
- ✚ «Любити природу – це значить її берегти»;
- ✚ «Хай квітує наша Земля»;
- ✚ «Цей чарівний світ природи»;
- ✚ «Природа сигналізує нам SOS»;
- ✚ «Дивосвіт України»;
- ✚ «Стежками царства живої природи»;
- ✚ «Від екології докільця до екології душі»;
- ✚ «ЕКОсвіт в дитячій літературі»;
- ✚ «Природа на твоїй долоні»;
- ✚ «Екологія: дзвони сьогодення»;
- ✚ «Природа – джерело життя і краси»;
- ✚ «Ми всі господарі природи, тож збережемо її вроду»;
- ✚ «Цілющі скарби мого краю»;
- ✚ «Зупинімось! Останній є шанс, ця планета не тільки для нас!»;
- ✚ «Екологія життя, екологія душі».

Книжкова виставка
«Стежками чарівного світу природи»

Цитата до виставки: Краса природи – справжнє диво.
Все неповторне і живе.
Де не поглянь, скрізь так красиво:
І всюди казка оживе!
(Надія Красоткіна)

Звернення до користувача.

Дорогі наші юні друзі! Пропонуємо до вашої уваги книги, які відкриють чарівний і неповторний світ природи. Прочитавши їх, ви зможете повніше пізнати і зрозуміти дивосвіт, що нас оточує, навчитися розуміти і бачити красу довкілля, любити тварин, впізнавати рослини, дерева і кущі «в обличчя», читати «зелену книгу» природи.

Розділи виставки:

I. Природа – джерело життя і краси.

II. Дивосвіт – України.

III. Любити природу – це значить її берегти.

IV. Природа в художній літературі.

У першому розділі слід представити дитячі енциклопедії та пізнавальні книги про чаруючий світ довкілля, які допоможуть дітям знайти відповіді на безліч питань про небо, землю, воду та неповторну красу природи.

Книги другого розділу виставки допоможуть дітям здійснити захоплюючу подорож у дивосвіт України, неповторна краса якої не залишить нікого байдужим.

Книги *третього розділу* розповідають про науку екологію, про взаємини людини з природою, про те, що можна і потрібно, а що небезпечно робити в нашому спільному домі, що зветься Землею.

У *четвертому розділі* радимо представити художні твори українських і зарубіжних авторів про красу природи, про братів наших менших, про зміни, які відбуваються в природі в різні пори року.

Літературно-екологічний марафон
«З природою живи у дружбі,
то буде вона тобі у службі»

(до Всесвітнього дня Землі та Дня довкілля)
(для користувачів-учнів 3-4 класів)

Планета Земля – це наша домівка.

Бібліотекар. Діти, я пропоную вам послухати казку.

«Жили-були у Всесвіті вісім сестер, вісім красунь. Та одна з них була найчарівнішою. Милувала вона своїми чистими блакитними очима-озерцями, дзвінким життєрадісним голосом, що розливався пташиним щебетом, линув перегуками лісових жителів. Розвивалося на вітах її розкішне зелене волосся з березового та вербового гілля. А ще красуня мала чарівну вдачу. Ступить крок – і залетіть все навколо бузковими кольорами, засміється – і розсиплеться пролісковий цвіт, притихне – і видніється блакитний обрій...»

Діти, чи впізнали ви цю красуню? Як її звать? (Земля)

Так, це наша планета Земля, наша домівка у Всесвіті.

«...Минав час. Почали тьмяніти і міліти її очі-озерця, рідшати ліси, затихали пташині голоси. Бо наша Планета захворіла...»

Діти, це тривожить нас? А що потрібно робити, коли хтось хворіє?

(Його лікують, піклуються, намагаються зробити все, щоб стан хворого покращився...)

Що ж повинні робити ми, люди, знаючи, що потерпає Земля, наш спільний дім?

(Бережливо ставитись до неї, охороняти...)

Потрібно врятувати нашу Землю.

Ми пам'ятаємо завжди

Її нам треба зберегти.

Усі проблеми подолати

Планету нашу врятувати.

З природи силу беремо

І впевнено у завтра ми йдемо.

Дівчинка. Природа нам – як рідний дім,

Вона усім – як мати.

Щоб лад завжди був в домі тім,

Про це нам треба дбати.

Хлопчик. Й віддячить за добро тобі

Земля теплом родинним.

Люби і бережи її,

Будь гідним її сином!

Планета Земля у небезпеці!

Бібліотекар. Здоров'я людини багато в чому залежить від стану навколишнього природного середовища. Чиста вода, свіже повітря – все це необхідно людям. Діяльність людини призводить до постійного забруднення: атмосферного повітря, природних вод і ґрунтів.

Забруднення повітря.

До основних джерел забруднення повітря відносяться промислові підприємства, паливно-енергетичні комплекси та транспорт.

Усі види транспорту сильно забруднюють атмосферу вихлопними газами, що містять речовини, шкідливі для здоров'я

людини. 7 мільйонів людей на нашій планеті щорічно помирає через забруднене атмосферне повітря.

Забруднення води.

Основні забруднювачі природних вод – нафта і нафтопродукти, які надходять у воду в результаті природних виходів нафти в районах її залягання, нафтовидобутку, транспортування, переробки та використання в якості палива і промислової сировини.

Забруднення водного середовища відбувається при надходженні у водойми рідини, що стікає з оброблених хімікатами сільськогосподарських і лісових земель, і при скиданні у водойми відходів підприємств.

На сьогодні через забруднення водойм 800 населених пунктів в Україні втратили власні джерела питної води.

Забруднення відходами.

У кожному сучасному місті в результаті життєдіяльності людей утворюється багато промислових і побутових відходів.

Від звалищ, розташованих поблизу міст, на велику відстань поширюється неприємний запах. На звалищах розмножується велика кількість мух, мишей і щурів, які є переносниками різних хвороботворних бактерій.

Забруднення ґрунтів.

Основними забруднювачами ґрунтів є метали та їх сполуки, радіоактивні елементи, а також добрива і пестициди (хімічні препарати, що застосовуються для боротьби з бур'янами).

Дівчинка. Людина над природою панує,

Сучасні технології планує,

Щоб споживати більше від природи,

Підкорює її красу і вроду.

Хлопчик. Людина над природою панує,

Бездумно світ навколишній руйнує,

Відходи у довкілля викидає.

І бруд, і пил на землю осідає.

Дівчинка. Панує над природою людина.

І неминуча та страшна година,
Коли природа відповість сюрпризом,
І виникне екологічна криза...

Бібліотекар. А може, катастрофи уникнемо?

А може, берегти природу звикнемо?

Всесвітній день Землі та День довкілля – екологічні дати квітня.

Бібліотекар. Весна! Дивовижна краса! Усе розквітає, розвивається, прокидається після зимового сну, тягнеться до теплого сонечка.

Хлопчик. Надійшла весна прекрасна,
многоцвітна, тепла, ясна,
наче дівчина в вінку.

Зацвіли луги, діброви,
повно гомону, розмови
і пісень в чагарнику. *(І. Франко)*

Дівчинка. Встала весна,
чорну землю
сонну розбудила,
уквітчала її рястом,
барвінком укрила.

І на полі жайворонок,
соловейко в гаї землю,
убрану весною,
вранці зустрічають... *(Т. Шевченко)*

Бібліотекар. Саме навесні є дуже важливі екологічні дати: Всесвітній день Землі та День довкілля. Бажання знати якомога більше про природу й довкілля було завжди притаманне людині ще з перших кроків її розвитку. Зародженням екологічної думки були антична медицина та географія. Слово «екологія» походить з

грецької мови. В перекладі термін «екологія» звучить, як оселя та учення. Тобто можна сказати, що це наука про наш «дім». Ми з вами говорили, що наша спільна домівка, це планета Земля. **Екологія** – це наука про взаємодію біологічних систем із природним довкіллям.

22 квітня – Всесвітній день Землі, свято єднання народів планети у справі захисту навколишнього середовища і збереження тих багатств і природних ресурсів, якими наділила нас природа.

Вперше День Землі був відзначений у 1970 році. І з того часу його проводять щороку 22 квітня. Це свято чистої Води, Землі й Повітря, яке має на меті об'єднати людей планети для захисту навколишнього природного середовища, привернути увагу до екологічних проблем нашої планети. Цей день – нагадування про екологічні катастрофи, день, коли кожна людина має можливість замислитися над тим, що вона може зробити для розв'язання екологічних проблем. Земля – наш спільний дім, який треба любити та оберігати.

Змалку вивчай природу, придивляйся, прислухайся, захоплюйся. Тільки тоді тобі відкриються таємниці лісу і поля, рослин і тварин, води і повітря, і всього, що тебе оточує. Все це називається «навколишнє середовище» або довкілля. Багато віків людство вважало, що багатства довкілля невичерпні. А зовсім недавно зрозуміли, що світ природи потребує турботи й захисту.

У 1998 році Президент України на підтримку ініціативи Міністерства охорони навколишнього середовища ухвалив своїм наказом відзначення кожної третьої суботи квітня **Дня довкілля**.

Дівчинка. Що таке довкілля?

Це Сонце і Місяць,
І блискавка, й грім.
І хмарки, що з неба
Привіти шлють всім.

Хлопчик. Це вітер веселий,
Що з травами грає.
Ранкова зоря,
Що у небі засяє.
Струмочок маленький,
Що швидко біжить.
Бібліотекар. Земля, де ти ходиш,
Вода, що ти п'єш
Словом єдиним –
Довкілля – назвеш!
Воно дасть тобі силу,
Наснагу, дозвілля,
Бо сам ти також
Частина довкілля.

Любіть природу, знайте її мову.

(демонстрація слайдів з краєвидами природи)

Бібліотекар. Діти! Гляньте довкола, який зелений, чарівний і красивий світ. Кожна квіточка – вам на радість, кожна рослинка – для здоров'я.

Полюбіть цей щедрий світ усім своїм серденьком, зачаруйтеся ним. Ніколи не знищуйте, не ламайте, не марнуйте того, що так щедро дарує Земля. Це вона кожному з нас дарує синє бездонне небо і чисту водичку, завітчані луки і зелені ліси, широкі степи і безмежне море, високі гори, дзеркальну гладь озер, щоб ми були на цій землі щасливими, здоровими, добрими і люблячими.

Дівчинка. Наш дивний світ такий, як казка,
Он в небі хмаронька пливе.
Тож бережи його, будь ласка,
Все в ньому гарне і живе.

Хлопчик. Он квітка полум'ям палає,
Яскраве сонечко блищить.

Чарівна пташечка співає,
Все в дивосвіт прийшло, щоб жить.
Дівчинка. Любий друже! Я благаю –
Природу вмій любити,
Не смій ніколи і нізащо
Їй шкоду спричинити!
Хлопчик. Даремно квіточку не рви,
Пташині спокій дай,
Усе, що є навколо тебе,
Люби й оберігай!

До природи не неси шкоди.

Бібліотекар. Діти! Давайте пригадаємо правила поведінки, яких нам усім треба дотримуватися, щоб майбутні покоління могли насолоджуватись та спостерігати за чудовим світом природи.

- ❖ Не ламай гілки кущів і дерев, не обривай листя й цвіту.
- ❖ Не псуй кору дерев.
- ❖ Не рви квітів на луці, в полі, в лісі.
- ❖ Не висмикуй гриби, а зріж ножом, щоб не пошкодити грибницю.
- ❖ Не топчи і не збивай отруйні гриби, бо ними лікуються дикі тварини.
- ❖ Не лови метеликів, бабок та інших комах.
- ❖ Не руйнуй мурашників і не вбивай жаб.
- ❖ Не лови диких тварин і птахів.
- ❖ Не галасуй у лісі, лузі, парку.
- ❖ Не залишай багаття в лісі.

Діти! Скажіть, що кожен із вас може зробити, щоб не нашкодити природі. (*Відповіді дітей*).

Будь природі другом!

Бібліотекар. Багато хто вважає, що людина є головною в природі. Але вона всього лише мала її частинка. Людині даний

розум, щоб жити розумно, щасливо, вміло користуватися природними ресурсами, а не нищити їх. Тому всі ми повинні зрозуміти, що природу необхідно любити, берегти та жити з нею у гармонії.

Дівчинка. Любий друже! Я благаю –

Природу вмій любити,
Не смій ніколи і нізащо
Їй шкоду спричинити!

Хлопчик. Даремно квіточку не рви,
Пташині спокій дай,
Усе, що є навколо тебе,
Люби й оберігай!

Бібліотекар. Підемо в гості ми до
матінки природи

У світ квіток із лісом розмовлять,

Де музика дощу лунає у негоду:

Почуй її – й не будеш сумувать,

Ти подружись з природою, мій друже,

Щоб полюбить її – потрібно знать

Як рибка з морем, пташка з небом дружить,

Їх необхідно всіх оберігать.

Бережіть природу!

Екоподорож

«Вода – це основа життя на Землі, про це мусять знати великі й малі»

(до Всесвітнього дня водних ресурсів)
для користувачів-учнів 2-3 класів

Доброго дня, дорогі наші юні друзі! Сьогодні ми з вами будемо вести розмову про важливу складову нашого життя. А про що саме ви зараз зрозумієте, відгадавши загадку.

Вона сонцю – найрідніша,

Вона в спеку – наймиліша. (Вода)

Вода – колиска життя. Без неї неможливе існування жодної з відомих форм живих істот – рослин, тварин, бактерій і інших. Людина також не може прожити без води. Наше тіло на 80% складається з цієї унікальної речовини, у водному середовищі відбуваються всі обмінні процеси в організмі.

Всесвітній день водних ресурсів запроваджений Генеральною Асамблеєю ООН у 1993 році. В цей день – 22 березня – в різних країнах проводяться заходи, присвячені збереженню та освоєнню водних ресурсів. Їх мета – привернути увагу до проблем якості питної води, необхідності охорони водних ресурсів та їх раціонального використання.

У 2000 році ООН прийняла Декларацію тисячоліття. Розроблена спеціальна Програма дій на XXI століття, метою якої є забезпечення кожного жителя нашої планети чистою питною водою. Хоча понад 70% поверхні Землі вкрито водою, тільки близько 3% цієї води є прісними. Тільки третина прісної води доступна людині, інша зберігається в льодовиках. Більшу частину вільної води складають ґрунтові води. Таким чином, річки та озера містять всього лише близько 0,3% прісної води світу.

Діти, давайте поміркуємо для чого потрібна вода?

Без води гине життя – в'яне квітка, страждає звір, замовкає пташка. Все живе на землі потребує води. Кожна її краплинка є дорогоцінним даром природи. Вона напуває землю, а земля годує людину. Більша частина світових запасів прісної води лежить на полюсах земної кулі у вигляді льоду і недосяжна для використання людиною.

Через Україну протікає понад 4000 річок. Звичайна річка починається з крихітного струмочка або джерела. Струмочок збігає вниз схилом гори, до нього приєднуються інші такі ж струмочки. Тепер це вже не струмочки, а маленька річечка.

Струмок

Біг струмочок невеличкий

Запитав струмочок я:

- Звідки, друже?

- Від кринички,

то матусенька моя.

- А куди біжиш?

- До річки!

Я йому кажу:

- Не треба! Там обійдуться без тебе.

А струмочок засміявся:

- Я цього не сподівався,

Ще не знаєш ти простого,

Обійдуться без одного,

Але всі струмки й потоки –

Це вже сила! Ми вже ріки!

Річка – це постійний водяний потік, який іде по руслу, має початок – витік, а потім вона впадає або в іншу більшу річку, або в море чи океан. Скільки річок на Землі, ніхто не знає. Ріки – це не тільки окраса землі, це живі артерії планети, їх треба оберігати від забруднення.

Україна має чималі запаси водних ресурсів, які складаються із значної кількості річок і озер. На території України протікають такі річки: Дніпро, Дністер, Десна, Черемош, Тиса, Південний Буг, Ворскла та інші. Дніпро є першою за довжиною річкою України. Довжина складає 981 км по Україні, а всього протяжність 2201 км. Друга за величиною є річка Десна. А щоб ви їх краще запам'ятали, послухайте легенду про ці дві найбільші річки, Десну та Дніпро.

«Жив у стародавні часи могутній богатир Лиман, і було в нього двоє дітей – дочка Десна та син Дніпро. От вирости діти, настав час Лиману передавати їм свої володіння. Каже батько:

- Діти мої любі, приходьте завтра до мене за благословенням. Хто першим прийде, тому й спадок мій залишу.

Полягали Десна та Дніпро спати. Та не спиться Дніпрові. Хочє син першим батьківське благословення взяти. І ранком, як тільки зоря зійшла, Дніпро прийшов до Лиману. Благословив він сина, і той пішов батьківську землю міряти, господарювати на ній. Проспала Десна вранішню зорю. Прокинулась – а молодшого брата вже немає. Прибігла до батька:

- Благословіть, тату!

Лиман благословив доньку, а потім каже:

- Дніпро першим від мене благословення взяв, але, якщо випередити його і першою землею мою зміряєш – пануватимеш на ній по праву.

Побігла Десна за братом, а попереду себе сокола пустила, щоб він дорогу їй показував. Раптом побачила Десна братів слід: «Якщо не випереджу його, то разом із ним отримаю батьківську спадщину».

Ступила Десна у слід Дніпра – і вмить обидва стали річками, потекли разом. Це батько вирішив примирити дітей своїх. Проте Дніпро з тих пір усе одно вважається головною річкою України. Як розрізнити, де вода сестри, а де брата? Просто – у Десні вода світліша, а в Дніпрі темнувата.»

А які річки протікають у вашій місцевості? (відповіді дітей)

У місті Суми є річки Псел, Сумка, Стрілка. Найбільша річка Псел. Довжина його складає 717 км. Він несе свої води в річку Дніпро.

Окрім річок, велику частину водних запасів України становлять озера. Найбільше і найглибше озеро природного походження України – озеро Світязь, яке розташоване на волинській землі. Немов великий діамант, глибина якого 5-7 метрів, але є окремі западини до 50 метрів завглибшки. Воду в озеро приносять кілька малих річечок.

Пізнавальні ігри творчого характеру

А зараз ми поп'ємо водички

Із поетичної кринички.

До неї в гості завітаємо,

Секрети творчості згадаємо.

Гра «Загублене слово»

(Потрібно вставити слово із запропонованих слів)

Весна до нас спішить – про це струмок...*(шумить, дзвенить, бринить)*.

Як радо щодня і щоночі весняна водичка...*(хлюпоче, дзюркоче, плюскоте)*.

Коли всихає криниця, тоді ...*ціну водиці (пізнають, дізнаються, визнають)*.

Куди вода тече, там травиця...*(росте, шумить, стоїть)*.

Не виливай каламутну воду, доки...*не знайдеш (солодку, чисту, добру)*.

Гра «Складемо гімн воді, або додай слівце»

(Потрібно придумати відповідне слово, щоб звучало в риму)

Розляглася земля неозора, а найкраща вода – *(прозора)*.

На землі калинове намисто, а найкраща вода – *(чиста)*.

Тут діброва шумить невмируща, а найкраща вода – *(цілюща)*.

Ось і день промайнув. Ніч коротка, а найкраща вода – *(солодка)*.

Цікаво знати, що...

Вода дуже корисна дітям. Організм дитини у шкільному віці потребує близько 1,5-2 літрів рідини. Вдень склянка води додає енергії, забезпечує якість мислення. Увечері допомагає печінці виробляти жовч для травлення. Добре брати із собою до школи воду для підтримання водного балансу організму.

Бережемо воду!

Людство виробляє величезну кількість побутових і промислових відходів. Значна частина їх потрапляє в річки, озера, моря. Мешканці європейських міст споживають для особистих потреб в середньому 300 літрів води на добу. У деяких країнах Африки щоденна кількість обмежена 5 літрами на одну людину.

Потрібно бережно ставитися до використання питної води. Свіжа, чиста вода – це обмежений ресурс. 2,5 мільярди людей у світі не мають доступу до безпечної питної води. Економити воду, насправді, не так важко. Замість ванни, можна прийняти душ. Коли чистите зуби, намагайтесь закривати воду. Це може зберегти 30 літрів води на день і 900 літрів на місяць. За прогнозами вчених, до 2025 року дві третини населення Землі відчуватимуть нестачу чистої води.

Загадки для кмітливих.

Із-під гірки, з під крутої,
Прокладається порою.
Та й до моря утіка
Через лози по ярах. (*Джерело*)

Ледь колише вітерець

Стрічку на просторі:

Кінець вузький – джерельце,

А широкій – в морі. (*Річка*)

Можна в дзеркало дивитись,

Можна і води напитись. (*Озеро*)

Серед села корито водою налито,

Біля нього вербичка пухнаста і калина гілляста.

І малеча, і дорослі часто йдуть до нього в гості. *(Ставок)*

Не кінь, а біжить, не ліс, а шумить. *(Річка)*

І наостанок я хочу прочитати вам вірш. Діти, послушайте уважно та зробіть висновки.

Лісова криничка.

Колись у лісі був ставок – криниця лісова.

Поїла звірів і пташок вода його жива.

Та кажуть люди, від добра не довго до біди.

Прийшла до лісу дівчора, побігла до води.

Хтось, камінці жбурлявши, гравсь,

Хтось черевик знайшов,

У воду кинув і сміявсь, як той на дно пішов.

В криницю падали гілки, якийсь протрухлий пень,

Всілякий мотлох і пляшки, то був жорстокий день.

Як вона плакала тоді! І з нею разом – ліс.

Але в забрудненій воді не видно було сліз.

Минув той день, та – не біда, були і інші дні.

Вже не жива була вода, смітник чорнів на дні.

Колись зелені береги, тепер були брудні.

Пташки літали навкруги зажурені, сумні.

Тепер вона вже заросла, красуня лісова.

Колись, розказують, була у ній вода жива.

(Л.Бутрім)

Ось і підійшла до завершення наша подорож. Я гадаю, ви зрозуміли, що без води не можна жити!

Хай наші ріки та озера будуть чистими і прозорими!

Пізнавальний інформпарад
«У воді, на землі, у небі»

(для дошкільнят і користувачів-учнів І класів)

Бібліотекар. Доброго дня, діти! Я загадаю вам загадку, а ви слухайте уважно, щоб її відгадати.

Мають хвіст та гострі зуби,

Кігті випускають.

Що брати це наші менші,

Люди добре знають.

Вміють плавати, стрибати,

Вигинати спинки.

Спробуй їх тепер назвати!

Звісно це...*(тваринки)*.

1 хлопчик: Такий цікавий світ безмежний,

Багато загадок в нім є.

Десь вовк ступає обережний,

А лось з струмка водичку п'є.

2 хлопчик: Надвечір соловей співає

Весняну пісеньку свою.

А білка сонечко стрічає,

Стрибає весело в гаю.

1 дівчинка: Летять метелики на квіти,

Гуде бджолиний дружний рій.

І дивляться на все це діти,

Бо загадковий світ такий,

2 дівчинка: Що хочеться його пізнати —

Він стільки радості несе!

А діти прагнуть розгадати

І вивчити у світі все!

(Надія Красоткіна)

Бібліотекар. Діти, що ви знаєте про тварин? (*діти розповідають*) А що ще хочете дізнатися?

Тварини – живі організми. Вони різняться зовнішнім виглядом, місцем проживання, переміщуються з одного місця в інше: бігають, стрибають, плавають, літають. Сьогодні ви познайомитесь з представниками тваринного світу, які мешкають у воді, які живуть на землі та які літають у небі.

Загадковий конкурс «Відгадайко».

Бібліотекар. Діти, відгадуючи загадки про тварин, скажіть, де вона мешкає: у воді, на землі, у небі.

В лісі я мишей ловлю,
Груші та гриби люблю,
А коли когось злякаюсь,
Хутко у клубок згортаюсь.
Хоч у голках мій піджак,
Не кравець я, а ... (*іжак*).

Відповідь: на землі.

Хоч не риба, а хвіст має,
Кораблі наздоганяє.
Не боїться він глибин
Добрий друг плавців... (*дельфін*).

Відповідь: у воді.

Дуже жваві ці тварини,
Дикі родичі людини.
В них цупкі та спритні лапи –
По деревах лазять... (*мавпи*).

Відповідь: на землі.

На даху гніздо будує,
На вужів та жаб полює.
Прилетів до нас здалека
Довгоногий птах... (*лелека*).

Відповідь: у небі.

Він клешнями битись вміє
І глибокі нірки риє.
Твердий панцир, десять лап.
Боком завжди ходить...(*краб*).

Відповідь: у воді.

Спритний дзьобик-молоток
Ремонтує наш садок.
Шкідників виймати здатен
З-під кори трудяга...(*дятел*).

Відповідь: у небі.

Травоїдна ця тварина,
Та занадто дратівлива.
Є на носі в неї ріг –
Звідси й назва...(*носоріг*).

Відповідь: на землі.

Не співають не кричать –
Все життя вони мовчать.
І здається людям ніби
В рот води набрали...(*риби*).

Відповідь: у воді.

Бібліотекар. Діти, у всіх живих істот народжуються малята: у звірів – дитинчата, у птахів – пташенята, у риб – мальки. Поява потомства називається розмноженням. Давайте далі пограємо в гру. Я буду показувати та називати дорослу маму, а ви повинні назвати її малюка.

Гра «Мами та їх малята».

Вовчиця – (*вовчєня*), мавпа – (*мавпєня*), сова – (*совєня*), їжачиха – (*їжачєня*), лосиця – (*лосєня*), левиця – (*левєня*), ластівка – (*ластів'я*), зайчиха – (*зайчєня*), тигриця – (*тигрєня*), лелека – (*лелечєня*), слониха – (*слонєня*), рись – (*рисєня*), верблюдиха – (*верблюдєня*), біла ведмедиця – (*біле ведмежа*).

Подорож по землі «Лісова компанія».

Ліси дуже важливі для здоров'я нашої планети. Ми маємо їх берегти! А ще ліс – дивовижне місце, оселя багатьох тварин.

Бурий ведмідь швидкий і дужий. У нього густа хутряна шуба. Він харчується фруктами, горіхами, ягодами, комахами, корінням рослин, а ще любить рибу, яку сам ловить.

Вовки – хижаки. Живуть зграями та полюють усі разом. За вовчятами доглядає не тільки мати, а й інші самки. Вовча пісня – це лунке виття. Його чути далеко в лісі.

Білка – найспритніший акробат. Вона має пухнастий хвіст, який допомагає їй тримати рівновагу. Білочки облаштовують собі житло у вигляді гнізд із гілочок, листя й пуху.

Олень – парнокопитна тварина. Лише самець оленя носить чудові гіллясті роги, які допомагають йому у сутичках. Щороку він міняє свої роги на нові. Коли олені відчувають небезпеку, вони піднімають догори хвостики, аби попередити родичів.

Відгадайте про кого йдеться?

Голодний, як...(*вовк*).

Вайлуватий, як...(*ведмідь*).

Колючий, як...(*іжак*).

Прудка, як...(*білка*).

Хитра, як...(*лисиця*).

Полохливий, як...(*засць*).

Подорож у небо «Повітряний екіпаж».

Високо в синьому небі літають птахи. Існують тисячі видів птахів, багато з яких знаходяться під загрозою зникнення. Щоб вони жили й далі, ми повинні охороняти цих дивовижних тварин.

Альбатрос – майже весь свій час проводить у польоті, далеко від берегів. Він може літати дуже низько над океанічними хвилями. У нього найбільший розмах крил – до трьох із половиною метрів. Коли альбатрос зустрічає свою пару, птахи танцюють і труться дзьобами.

Рожевий фламінго – полюбляє стояти на одній нозі. Яскраво рожевий колір фламінго отримує завдяки креветкам, якими харчується. Свої гнізда він робить із піску. Це горбок, куди він відкладає велике біле яйце.

Пелікан – птах, у якого під дзьобом є зручний мішок. Він ховає в нього рибу, як у кошик, а потім проковтує здобич. Ніздрі у пелікана настільки вузькі, що йому доводиться дихати ротом.

Колібрі – найменша пташка на землі. Вона розміром з джмеля. Колібрі п'є квітковий нектар, наче бджола. Дзьоб її схожий на маленьку соломинку, а крила рухаються дуже швидко. Колібрі запам'ятовує квіти, які він відвідував, і повертається, коли ті знову наповнюються нектаром.

Подорож під водою «Морський народ».

У глибинах океану ховається чарівний світ, наповнений дивовижними створіннями. Дуже важливо зуміти зберегти його. Під водою ростуть водорості, ховаються коралові рифи, мешкають тварини.

Синій кит – найбільша тварина. Він такий величезний, наче літак. Харчується планктоном, дрібними організмами: молюсками, ракоподібними, водоростями, личинками риб. Коли кит ловить дрібний планктон, його рот схожий на рибальську сітку.

Біла акула – одна з найбільших хижих риб на Землі. У середньому вони виростають до 4,6 метрів завдовжки. Акули жили мільйони років тому, ще за часів динозаврів. Велика біла акула згори темна, а знизу біла. В її пащі є три сотні дуже гострих зубів.

Вона живиться морськими ссавцями, рибами, морськими птахами та може нападати на невеликих китів.

Морський коник – ці риби зазвичай мешкають у захищених місцях, таких як зарості водоростей, коралові рифи або мангрові ліси. У цих кумедних рибок, з кінською головою, саме тато виношує своє потомство у спеціальній кишені на животі, куди мама-морський коник відкладає яйця. Він дасть життя цілій сотні дитинчат. У морських коників немає зубів і шлунка, тому їм доводиться харчуватися по 30-50 разів на день.

Рекорди тваринного світу:

на землі

- ❖ **найбільша сухопутна тварина – слон;**
- ❖ **найшвидший наземний ссавець – гепард;**
- ❖ **найрозумніша тварина на Землі – шимпанзе;**
- ❖ **найповільніша тварина на Землі – лінивець;**

у небі

- ❖ **птах, який літає вище за всіх – африканський сип;**
- ❖ **птах, який має найбільшу швидкість польоту – сапсан;**
- ❖ **птах, який літає повільніше за всіх – вальдшнеп;**
- ❖ **найкрасивіший птах – павич;**
- ❖ **найменший птах – колибри;**

у воді

- ❖ **має найгостріший нюх серед усіх тварин – акула;**
- ❖ **плаває швидше за всіх на Землі – риба-вітрильник;**
- ❖ **найбільша риба – китова акула;**
- ❖ **чемпіони з орієнтування на Землі – дельфіни.**

Бібліотекар. Ось і підійшов до завершення наш пізнавальний інформпарад.

Різні бувають у світі тварини:

Страуси, тигри, акули, дельфіни,

Крихітні птахи, великі слони –

Всі на планеті потрібні вони.
Звички які у них, норів, забави
Діткам повідав захід цікавий,
Щоб у маленькому серці дитини
Зріли, росли тільки добрі зернини.

Шановні колеги! Сподіваємось, що ці методичні рекомендації стануть у нагоді вам при проведенні заходів та популяризації літератури з екологічного виховання серед користувачів-дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Використана література:

1. Віршики про тварин. – Х. : Белкар-книга, 2015. – 48 с. – (Промінець).
2. Гуріна, В. В. Відгадайко : загадки / В. В. Гуріна. – Х. : Белкар-книга, 2017. – 48 с. – (Веселка).
3. Дивосвіт. Твої перші кроки : кн. для дітей від 6 року – К. : Освіта, 2000. – 240 с. – (Популярна енциклопедія школяра).
4. Зав'язкин, О. В. Велика книжка для допитливих хлопчиків і дівчаток : рекорди тваринного світу / О. В. Зав'язкін – Х. : БАО, 2015. – 16 с.
5. Зав'язкин, О. В. Велика книжка для допитливих хлопчиків і дівчаток : акули / О. В. Зав'язкін – Х. : БАО, 2015. – 16 с.
6. Красоткіна, Н.Г. Ми діти твої, Україно : розробки бесід з дітьми, тематичні казки та сценарії виховних заходів / Н. Г. Красоткіна. – К. : Початкова школа, 2001. – 160 с.
7. Любарова, В. М. Екологічний зорепад у іграх та розвагах / В. М. Любарова. – К. : Шкільний світ, 2009. – 128 с. : іл. – (Шкільний світ).
8. Ніколаєва, С. М. Любов до природи виховуємо з дитинства : рекомен. педагогам, батькам і гувернерам / С. М. Ніколаєва . – Х. : Ранок, 2007. – 96 с.
9. Пономаренко, Л. В. Дорога в дивосвіт : 4 клас : за програмою Н. А. Поліщук : посібник учителя / Л. В. Пономаренко. – Х. : Основа, 2012. – 223 с.
10. Роджерс, Мадлен. Лісова компанія / Мадлен Роджерс. – Х. : Ранок, 2018. – 25 с. – (Познайомся з нами).
11. Роджерс, Мадлен. Морський народ / Мадлен Роджерс. – Х. : Ранок, 2018. – 25 с. – (Познайомся з нами).
12. Роджерс, Мадлен. Повітряний екіпаж / Мадлен Роджерс. – Х. : Ранок, 2018. – 25 с. – (Познайомся з нами).

13. Екологічне виховання старших дошкільників / упоряд. В. Л. Сухар. – Х. : Ранок, 2009. – 160 с. – (Програма розвитку).
14. Світ довкола нас : енциклопедія екології для дітей / перекл. з англ. ; авт. тексту Н. Хоукс [та ін.]. – К. : Махаон-Україна, 2005. – 128 с. : іл.
15. Тварини : енциклопедія дошкільника / уклад. Ю. В. Каспарова. – Х. : Ранок, 2008. – 32 с. : іл.
16. Тварини і рослини. / уклад. В. В. Гуріна, В. Г. Біляєва. – Х. : Белкар-книга, 2016. – 64 с. : іл. – (Пізнаємо світ разом).
17. Тварини-рекордсмени / авт. тексту Юрій Амченков ; худож. М. К. Лемейєр [та ін.]. – К. : Махаон-Україна, 2006. – 128 с. : іл. – (Твоя перша енциклопедія).

Суми, вул. Петропавлівська, 51
тел./факс: 22-00-82, тел. 22-00-66, 22-00-82
e-mail: sodb@ukr.net
<http://sodb.sumy.ua>